

LIETUVOS REPUTACINIO ELITO TYRIMO ŠALTINIAI

Valdas Selenis

Lietuvos kultūros tyrimų instituto
Baltų ir Lietuvos kultūros istorijos skyrius
Saltoniškių g. 58, Vilnius, Lietuva
Tel. 8 5 275 1898
El. paštas: valdas.selenis@lkti.lt

Pateiktas 2014 m. kovo 18 d., parengta spausdinti 2015 m. sausio 3 d.

doi:10.13165/SMS-14-6-3-04

Anotacija. *Europoje XIX–XX a. pradžioje formuojantis modernioms tautoms ir nacionalinėms valstybėms pradėta leisti nacionalinius reputacinius elitus – pasižymėjusius politikos, kultūros, mokslo ir kitų sričių žmones fiksuojančius leidinius. Enciklopedijos ir biografiniai žinyrai tapo savotiškomis „garbės lentomis“. Nacionalinio reputacinio elito formavimosi mechanizmo 1918–1940 metų Lietuvos Respublikoje tyrimų dar nėra. Klausimai, kokie sociokultūriniai, socioistoriniai ar politiniai veiksniai darė įtaką išskiliausių visuomenės ir valstybės veikėjų reprezentacijai, laukia tolesnių tyrimų. Šiame straipsnyje aptariami Lietuvos XX a. reputacinio elito šaltiniai ir jų reikšmė įamžinant žymiausius visuomenės veikėjus, taip pat jų atrankos kriterijai taikant dokumentų analizės metodą. Statistiniai metodai tyrimui nėra pasitelkti, nes kiekybiniam tyrimui reikėtų pasirinkti laikotarpį, šaltinius arba šaltinį, išskirti tikslinę tiriamą grupę, o tai yra atskiro darbo dalykas. Daugiausia dėmesio skiriama XX a. pirmajai pusei, kai Lietuvoje atsirado pirmieji tokio pobūdžio šaltiniai. Straipsnio išvados rodo, kad statistinius tyrimus atlikti būtų sudėtinga, o jų rezultatai nebūtų reprezentatyvūs dėl šaltinių pobūdžio. Pirmosios Lietuvos Respublikos (1918–1940) laikų šaltiniai – „Lietuviškoji enciklopedija“ buvo išleista ne visa, „Lietuvos žymesnybių žodynas“ išvis nebuvo publikuotas, be to, neišliko*

vieno tomo mašinraštis. Sovietmečio enciklopedijų atranka buvo daroma pagal „partinį“ arba „technokratinį“ principą. Antrosios Lietuvos Respublikos (nuo 1990) reputacinio elito tyrimo šaltiniai arba komercializuoti, arba dar ne visi išleisti.

Reikšminiai žodžiai: reputacinis elitas, enciklopedijos, biografiniai žinynai.

Įvadas

Šiame straipsnyje reputaciniu elitu laikomi žymiausi, autoritetingiausi, „labiausiai nusipelnę valstybei ir tautai“, įtakingiausi visuomenės „garsūs žmonės“ (angl. *men of fame*), apdovanotieji premijomis, ordinais ir kitokiais įvertinimo atributais, taip pat visi asmenys, patekę į enciklopedijas ir „kas yra kas“ (angl. *who is who*) pobūdžio leidinius. Kultūrologas Leo Braudy teigia, kad žymaus asmens reputaciją (angl. *fame*) visuomenėje sudaro keturi elementai: pats žmogus, jo pasiekimai, jų viešumas ir ką ainiai galvoja apie juos dabar¹. Kaip tą reputaciją objektyvizuoti ir padaryti empirinio tyrimo objektu? Žymus prancūzų sociologas Pierre'as Bourdieu skyrė intelektualų „išorinę“ ir „vidinę“ reputaciją. Jo nuomone, „intelektualų laukas“ yra autonomiškesnis, jeigu vadovaujasi savomis vertybėmis, normomis, taisyklėmis, nepriklausomai nuo „išorinės“ reputacijos ir žinomumo. Tačiau mokslininkai gali tirti, kaip atitinkamos profesijos žmonių „vidinė“ reputacija buvo vertinama visuomenės „išorėje“².

Vakarų Europoje biografinio pobūdžio informacijos apie „įžymybes“ skelbimo tradicija siekia Apšvietos epochos enciklopedijas – modernių enciklopedijų pirmakes, o XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje biografiniai žinynai tapo imperinių ir modernaus nacionalizmo epochoje besiformuojančių „mažųjų“ tautų žymiausių tautinių ir valstybinių veikėjų „kanonizavimo“ forma.

Biografinių žodynų tikslas „įrėminti“ tautą. Specifinės institucijos ar bent jau dideli jų padaliniai buvo įkurti, siekiant išleisti nacionalines enciklopedijas, kurių rengimas užtrukdavo daug metų, kartais ir dešimtmečių. 1845 metais *Académie Royale des Sciences, des lettres et des beaux-arts* Briuselyje sutelkė komisiją *Biographie Nationale* leidimui. Šis projektas tapo įstabiu 1830 metais atsiradusios Belgijos karalystės paminklu. Belgais šioje enciklopedijoje buvo įvardinti žmonės, gimę Belgijoje arba tose teritorijose, kurios kurį laiką priklausė Belgijai. Enciklopedija pradėta rengti 1851 metais, bet darbai vyko lėtai, 28 tomai išleisti 1866–1944 metais. Netrukus nacionalinės arba valstybinės enciklopedijos ir biografiniai žodynai pradėti leisti Olandijoje, Danijoje, Italijoje, Anglijoje, Austrijos ir Rusijos imperijose. Enciklopedijų statusas ir vertė skyrėsi, asmenybių atranką darė akademinės institucijos, o Anglijos atveju – leidėjai³.

1 Braudy, L. *The Frenzy of Renown. Fame and its History*. New York, Oxford, 1986, p. 15.

2 Bourdieu, P. *L'illusion biographique. Actes de la recherche en sciences sociales*. 1986, 62/3: 69–73.

3 Varga, M. *Dictionaries of National Biography. Atlas of European Historiography. The Making of a Profession 1800–2005*, ed. I. Porciani, L. Raphael, Palgrave Macmillan, 2010, p. 27.

Reputacinio elito socioistorinių tyrimų nėra daug ne tik Lietuvos, bet ir pasaulinėje sociologinėje, tuo labiau istoriografinėje literatūroje. Kaip šiuo metu aktyviausią tokių tyrimų iniciatorių galima paminėti Vengrijos reputacinio elito tyrimus atliekantį, taip pat tarptautinėms programoms vadovaujantį sociologą, buvusį Pierre'o Bourdieu bendradarbį, dabar Centrinės Europos universiteto profesorių emeritą Victorą Karady⁴. Irmina Matonytė pateikė elito tipologiją: meritokratinis, nuopelnų elitas – tai žmonės, turintys ypatingų savybių, bet nebūtinai valdžią⁵. Funkcinio (arba reputacinio) elito samprata kreipia pirma nustatyti, kas yra įtakingas, ir tada tuos asmenis pripažinti galių elitu. Tačiau tokia tyrimo koncepcija iškelia kitokią problemą – subjektyvumo dėmenį, nes tik nuo „ekspertinių“ vertinimų ar kitokių gana subjektyvių samprotavimų priklauso, kas yra laikomi funkcinio elito atstovais, o kas ne.

2012 m. vasario 3–4 d. Budapešto Vidurio Europos universitete vyko seminaras „Reputational Elites in Small European Nation States (19–20 th Centuries)“ reputacinių elitų mažosiose nacionalinėse Europos valstybėse XIX–XX amžiais klausimais. Buvo aptariamos tarptautinio tyrimų projekto galimybės⁶. Jį moderavo Viktoras Karady. Tačiau šis projektas dėl lėšų trūkumo nebuvo pradėtas.

Georgeta Nazarska parengė pranešimą Europos socialinės istorijos konferencijai, vykusiai 2014 m. balandžio 23–26 d. Vienoje, (Austrija), apie moteris Bulgarijos reputaciniame elite XIX a. pabaigoje ir iki 1950 m. Ji teigia, kad Bulgarijoje, kaip ir kitose nacionalinėse valstybėse, „nacionalinį projektą“, t. y. – tautą, kūrė elitai, sukurdami simbolinę sistemą, per kurią legitimizavosi jie patys: įtraukiant į biografinius žodynus ir enciklopedijas, sukuriant literatūrinį kanoną, jų vardu pavadinant gatves ir institucijas, įkuriant valstybinius apdovanojimus ir dekoracijų sistemą⁷.

Straipsnio tikslas – aptarti Lietuvos valstybės reputacinio elito tyrimo šaltinius. Uždaviniai – išskirti svarbiausius XX a. pasirodžiusius enciklopedinius leidinius ir tuo metu jų leidėjų ir redaktorių taikytus „žymių žmonių“ atrankos kriterijus.

1. Reputacinio elito tyrimo šaltinių alternatyvos

Gali būti keli reputacinio elito išskyrimo būdai, pavyzdžiui, reputacinis elitas gali būti atrenkamas ir tokiu būdu, kurį pasirinko projekto „Iškiliausi tarpukario kauniečiai“ organizatoriai – atrankai atlikti buvo sudaryta komisija iš istorikų, bibliotekininkų, architektų, žurnalistų ir kt., be to, 35 asmenų sąrašą sudarė Kauno apskrities

4 Karady, V. Educated Elites in Pre-Socialist Hungary – 1867–1948. Issues, Approaches, Sources and Some Preliminary Results of an Overall Survey. *Historical Social Research*. 2008, Vol. 33, Issue 2: 154–173.

5 Masiulis, K.; Sudnickas, T. *Elitas ir lyderystė*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras, 2008, p. 20; Matonytė, I. *Posovietinio elito labirintai*. Vilnius: Knygiai, 2001.

6 Seminaras [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-02-04]. <<https://history.ceu.hu/events/2012-02-03/reputational-elites-in-small-european-nation-states-19-20th-centuries>>.

7 Nazarska, G. *Women in Bulgarian Pre-Socialist Reputational Elites* [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-02-04]. <<https://esshc.socialhistory.org/esshc-user/program/?day=12&time=21&paper=1780>>.

Viešosios bibliotekos Kaunistikos skaityklos darbuotojai ir Vytauto Didžiojo universiteto (toliau VDU) Istorijos fakulteto akademinė bendruomenė. Pagrindiniai atrankos kriterijai: nuopelnai Kauno miestui ir šių darbų išliekamoji vertė šiandien, žmonės novatoriai⁸. Šiuo atveju taikytas vadinamasis reputacinis metodas: respondentai apklausiami, kuo žymus vienas ar kitas žmogus, ar prašomi nurodyti tokius⁹. Tačiau amžininkų nuomonė apie to meto elitą išreikšta tik tuo pat laikotarpiu išleistose ir parengtose nacionalinėse enciklopedijose, todėl jos gali būti pagrindinis tyrimo šaltinis.

Reputacinio elito vardais pavadinamos gatvės, skverai, parkai, rajonai ir kt. objektai, steigiamos jų vardo premijos ir kiti vardiniai apdovanojimai ir, žinoma, jiems statomi paminklai. Rasos Čepaitienės nuomone, gana artimas amerikietiškam modeliui – „valstybės tėvų“ – kultas buvo ir pirmajame pirmosios Lietuvos Respublikos dešimtmetyje: „Tautos patriarchas“ Jonas Basanavičius pradėtas įamžinti jam dar gyvam esant, kai 1923 metais laikinosios sostinės Karo muziejaus sodelyje įvyko pirmo Jono Basanavičiaus paminklo atidengimas. Beje, J. Basanavičius iki tol jau buvo gausiai įamžintas, ką rodytų, pavyzdžiui, jo užimama pirmoji vieta istorinėms asmenybėms skirtuose Lietuvos miestų gatvių pavadinimuose¹⁰.

Valstybei nusipelnę žmonės buvo apdovanojami ypatingais ženklais – ordinais ir medaliais. Čia turėjo būti vykdoma atranka. Antai Pirmosios Lietuvos Respublikos gyvavimo pabaigoje buvo nustatyta nauja tvarka „pristatyti kandidatams apdovanoti Vytauto Didžiojo ir D.L.K. Gedimino ordinams tų ordinų švenčių proga – rugsėjo 8 d. ir vasario 16 d.: 1. Vytauto Didžiojo ordinu apdovanoti pristatomi asmens tik išimtiniais, retais atsitikimais, už ypatingus nuopelnus Lietuvos valstybei, lietuvių tautos garbei ir žmonijos gerovei“. Švietimo ministerijai nustatomas kandidatų maksimumas – ne daugiau kaip 15 asmenų, DLK Gedimino ordinu taip pat apdovanojama ne daugiau kaip 15¹¹. Be to, Vytauto Didžiojo ordino taryba pareiškė pageidavimą priminti ministerijoms ir įstaigoms, kad pristatymuose apdovanoti Vytauto Didžiojo ordinais būtų tiksliau apibūdinami ypatingieji pristatomųjų nuopelnai ir griežčiau laikomasi „Ordinų, medalių ir kitų pasižymėjimų garbės ženklų įstatymo str. 88“¹².

Enciklopediniai leidiniai paprastai apima ir žymiausius žmones, kuriems statomi paminklai, jų vardais pavadinamos gatvės, apdovanojuotuosius ordinais ir premijomis, todėl enciklopedijas ir biografinius žinytus galima laikyti patogiausiais ir išsamiausiai reputacinio elito tyrimo šaltiniais.

8 Urbonavičienė, E. Projektas „Iškiliausi tarpukario kauniečiai“. *Kauno istorijos metraštis*. T. 12. Kaunas: VDU leidykla, 2012, p. 257–259.

9 *Research Methods for Elite Studies*, edited by George Moyses and Margaret Wagstaffe. Department of Government, University of Manchester, London, Allen, Boston-Sydney-Wellington, p. 31.

10 Čepaitienė, R. *Nacionalinis miestas* (III) [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-02-10]. <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-01-23-rasa-cepaitiene-nacionalinis-miestas/94144/print>>.

11 Respublikos Prezidento aktai (apdovanojimai). LCVA. f. 391, ap. 6, b. 47, l. 1.

12 Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos 1939 m. spalio 9 d. laiškas Švietimo ministrui. LCVA. f. 391, ap. 6, b. 47, l. 9.

2. Reputacinio elito tyrimo šaltinių XX a. pradžioje atsiradimo prielaidos

Knygotyrininkai teigia, kad pirmieji 1910 metais iškėlę idėją leisti nacionalinę enciklopediją Lietuvoje ir JAV vienu metu buvo Mykolas Biržiška – pasiūlė įgyvendinti projektą Lietuvių mokslo draugijos pajėgomis, o JAV analogišką pasiūlymą pateikė Juozas Gabrys, po to greitai jį pasigavo Antanas Olšauskas¹³. Tačiau archyviniai šaltiniai rodo, kad nacionalinės enciklopedijos idėjos autorius buvo Mečislovas Davainis-Silvestraitis. Jau 1907 metais jis rašė kitam lietuvių inteligentui Jurgiui Šauliui taip: „Tegul jau ką gero dėl tautos padaryti, tai jauni mūsų inteligentai gerai padarytų suvartoję savo energiją dėl išleidimo „Lietuviškos enciklopedijos“ ant pavaldalo latviškos „Konversacijos Wardnica“. Turi jau mokslo draugija su jos pagalba galėtų šį tą padaryti, prenumeratorių ant tokios enciklopedijos atsirastų į kelius tūkstančius, kas duotų išgalėjimą ją leisti. Kad ji būtų įvairesnė nuo kitų enciklopedijų, tai reikia ten daugiau talpinti iš lietuviškos istorijos, geografijos, etnografijos, gamtos ir t. t.“¹⁴ Lygiai po septynerių metų jis parašė prašymą Vilniaus gubernatoriui dėl lietuviškos enciklopedijos pavadinimo „Lietuviškoji enciklopedija“, taip pat ir enciklopedijos lenkų kalba „Encyklopedia Litewska“, kurias ketino leisti ir redaguoti¹⁵. Reiktų pažymėti, kad išliko M. Davainio-Silvestraičio „Lietuviškajai enciklopedijai“ rinkta medžiaga, tačiau joje asmenybių biogramų nėra¹⁶.

Pirmojo tomo „Įžangos žodyje“ V. Biržiška rašė, kad 1910 metais „Vienybės lietuvininkų“ redakcijoje M. Biržiškos redaguotoje „Visuomenėje“ ir Juozo Paršaičio-Gabrio „Tėvynėje“ keltas „Lietuviškojo žinyno“ sumanymas. Mintį perėmė „Lietuvos“ leidėjas Antanas Olševskis (Olšauskas) ir pakvietė Klemensą Jurgelionį sudaryti enciklopedijos redakciją, o šis kreipėsi į Lietuvos intelektualus. Pavyzdžiu jai rengti pasirinktos angliškoji „*Encyclopedia Britannica*“ ir vokiečių „*Brockhaus*“. Tačiau 1912 metais leidėjas sumanymo atsisakė, nes „įvairių srovių“ bendradarbiai negalėjo susitarti dėl straipsnių pobūdžio, be to, enciklopedijos leidyba pareikalautų žymiai daugiau lėšų, negu buvo numatyta. 1912 metais, deja, įvykus įvairiems nesusipratimams „vietiniai“ lietuvių redaktoriai pasitraukė, o JAV daugiau lietuvių inteligentų, norinčių užbaigti enciklopedijos rengimo darbus, nebuvo įmanoma rasti.

13 Glosienė, A. „Lietuviškoji enciklopedija“ ir „Žymesnybių žodynas“: leidimo problemos. *Knygotyra*. 1993 (1994), 20: 61.

14 Mečislovo Davainio-Silvestraičio laiškas Jurgiui Šauliui, 1907-07-09, LLTI, f. 115, b. 145, l. 1.

15 Davainis-Silvestraitis, M. Prašymas Vilniaus gubernatoriui. 1914-07-07, LLTI, f. 1, b. 1761, l. 1. Už nuorodą dėkoju Lietuvos istorijos instituto istorikei Olgai Mastianicai.

16 Davainis-Silvestraitis, M. Medžiaga enciklopedijai lenkų kalba, 4 sąsiuviniai, LLTI, f. 1, b. 1368.

3. Reputacinio elito tyrimo šaltiniai Lietuvos Respublikoje 1918–1940 metais

Neskaitant 1920–1922 metais Lietuvos Respublikos Steigiamajam Seimui skirto leidinio, kuriame trumpai pristatyti tautos išrinkti atstovai į pirmąjį atkurtos valstybės parlamentą¹⁷, pagrindiniai atkurtosios Lietuvos valstybės reputacinį elitą fiksuojantys leidiniai buvo šie:

1. *Lietuvos albumas*. Kaunas, 1921. Pirmasis Lietuvos valstybei ir visuomenei nusipelnusių žmonių biografijų leidinys. Praėjus dešimtmečiui H. Serapino parengtas spaudai *Vytauto Didžiojo mirties 500 metų sukaktuvėms paminėti albumas* ir 1933 metais išleistas Kaune yra kitokio pobūdžio – iš esmės ikonografinis šaltinis be biografinių straipsnių. Jame užfiksuoti 1930 metais įvairiose valstybinėse institucijose ar sėkmingai veikusiose įmonėse dirbę žmonės (daugiausia – vadovai), bet specialią jų atranką į leidinį nebuvo vykdoma.

2. *Lietuvos žymesnybių žodynas*. T. 1-5. LKMA tikrinimo komisija Z. Ivinskis, J. Girnius, A. Salys (vidutinė apimtis 544–612 p.). Kaunas, 1931. Pirmasis *Kas yra kas* pobūdžio biografinis žinynas, inicijuotas Lietuvių katalikų mokslo akademijos ir likęs nepublikuotas. Mašinraštis saugomas Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (F. 130-1460, 1461, 1462, 1463) (3 tomo nėra).

3. *Lietuviškoji enciklopedija*. Leidėjas „Spaudos fondas“. T. 1-10 (A-Ilirizmas) (vidutinė apimtis 700–800 p.), red. Vaclovas Biržiška. Kaunas, 1931–1941 (1944). Vienintelė 1918–1940 m. Lietuvos Respublikos enciklopedija su plačiais ir informatyviais biografiniais straipsniais, tačiau dėl sovietinės ir nacių okupacijos išleista tik 10 tomų (baigiasi raide J). Peržvelgta dešimt „Lietuviškosios enciklopedijos“ tomų¹⁸, ši enciklopedija buvo leidžiama 12 000 egzempliorių tiražu.

Pažymėtina, kad išsamiausias reputacinio elito tyrimo enciklopedinis šaltinis galėtų būti ir Bostone leisti „Lietuvių enciklopedija“, tačiau šis leidinys buvo rengiamas jau nebeegzistuojant valstybei. Vėlesnio laikotarpio enciklopedijose įtraukiama asmenų, kurie dar nebuvo pripažinti savo amžininkų, o jų darbų reikšmė įvertinta praėjus dešimtmečiams.

1921 metais „Lietuvos albume“ leidėjas (Liudas Gira) pažymėjo, kad „mūsų svarbiai ir įdomiai gadynei tinkamai apibūdinti reikia ne tik faktų istoriją duoti, bet ir

17 *Trumpos Steigiamojo Seimo narių biografijos su atvaizdais*. Klaipėda: Seimo kanceliarija, 1921, 74 p.

18 T. 1, A-Atskalūnas, leidėjas „Spaudos Fondas“. Kaunas, 1933, 1534 p.; t. 2, Atskilėlis-Batoras, leidėjas „Spaudos Fondas“. Kaunas, 1934, 1534 p.; t. 3, Batoras-Bohatta, leidėjas „Spaudos Fondas“. Kaunas, 1935, 1534 p.; t. 4, Bogdanas-Caxias, leidėjas „Spaudos Fondas“. Kaunas, 1936, 1534 p.; t. 5, Caxias-Darbininkų Viltis, leidėjas „Spaudos Fondas“. Kaunas, 1937, 1534 p.; t. 6, Darbininkų Žodis-Drugenis, leidėjas „Spaudos Fondas“. Kaunas, 1937, 1534 p.; t. 7, Drugiai-Fazmos, leidėjas „Spaudos Fondas“. Kaunas, 1939, 1534 p.; t. 8, F.B.A.-Ginhac, leidėjas „Spaudos Fondas“. Kaunas, 1940, 1534 p.; t. 9, Gini-Höfer, leidėjas „Valstybinė leidykla“. Kaunas, 1941, 1534 p.; t. 10, Höfer-Ilirizmas, leidėjas „Valstybinė leidykla“. Kaunas, 1944, 897 p.

parodyti tie žmonės, kurie daugiau ar mažiau savo iniciatyva bei darbu prisidėjo prie lietuvių tautos ir valstybės atgaivinimo¹⁹. Renkant atvaizdus ir biografijas daugiausia pasidarbavo Janina Markevičiūtė ir Liudas Gira, kuris atliko galutinį „Lietuvos albumo“ sutvarkymo ir redagavimo darbą. Leidinys nebuvo išsamus, bet pirmasis „tos rūšies leidinys“. Reikia pažymėti, kad šis, ankstyviausias iš visų 1918–1940 metais Lietuvos Respublikos biografinių leidinių, pateikė tokių itin ryškių reputacinio elito atstovų biografijas, kurių dėl suprantamų priežasčių nerasime „Lietuviškojoje enciklopedijoje“ (toliau – LE) ir rankraštiname „Žymesnybių žodyne“ (toliau – ŽŽ). Pirmuoju atveju – dešimtas enciklopedijos tomas užsibaigė raide „J“, antruoju – dingęs visas trečiasis žodyno tomas. Pavyzdžiui, Lietuvos nacionalinėje bibliotekoje saugomame Vaclovo Biržiškos fonde (f. 32) nėra Antano Smetonos biografijos net rankraštiniu pavidalu, nors darbiniam asmenvardžių sąrašo yra lapelis su duomenimis apie jį²⁰. Tačiau išsami biograma apie Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Meno teorijos ir istorijos katedros docentą, publicistą, visuomenininką, LR prezidentą, „Tautos Vadą“ yra ŽŽ²¹. „Lietuviškąją enciklopediją“ leido „Spaudos fondas“ bendradarbiaudamas su Lietuvių katalikų mokslų akademija. Vyriausiąją Lietuviškosios enciklopedijos redakciją sudarė vyriausiasis redaktorius profesorius Vaclovas Biržiška, viceredaktorius profesorius Pranas Dovydaitis, redakcijos nariai profesorius Mykolas Biržiška, profesorius Blažiejus Čėsnyš, profesorius Vincas Krėvė-Mickevičius, profesorius Vladas Laša ir Vincas Kvieska, redakcijos sekretoriai buvo Pranas Čepėnas ir Bronius Vaitiekūnas.

1923–1924 metais „Švyturio“ bendrovei Vilniuje ir Kaune išplėtus knygų leidybos mastus, enciklopedijos idėja atgijo, tačiau dėl materialinių sunkumų nebuvo įgyvendinta. 1924 metų gruodį V. Biržiškai pasiūlius, Šiaulių „Kultūra“ buvo nutarusi leisti ne bendrąją, bet grynai lietuviškų dalykų enciklopediją ir pavedė sumanytojiui sudaryti redakciją. Tačiau materialiniai sunkumai vėl sustabdė jau pradėtą darbą. Pagaliau 1929 metais Lietuvos kultūros taryba vėl išklė šią idėją ir atkreipė „Spaudos fondo“ dėmesį, jis 1929 m. gruodžio 21 d. nutarė enciklopediją leisti ir 1930 m. sausio 25 d. priėmė jos leidybos planą. V. Biržiška buvo pakviestas būti vyriausiuoju redaktoriumi ir darbo organizatoriumi. Beveik tuo pat metu panašus sumanymas kilo ir Lietuvos katalikų mokslų akademijoje (toliau – LKMA), todėl galėjo susidaryti tokia padėtis, kad vienu metu būtų pradėtos leisti dvi enciklopedijos. Prasidėjo derybos ir 1930 m. gegužės 22 d. susitarta bendradarbiauti. Sutartis pasirašyta tik 1931 m. kovo 5 d. Tuomet suformuota redakcija, sukurtas ir atskiras „karo“ skyrius. Pirmasis enciklopedijos sąsiuvinis pasirodė 1931 m. spalio 1 d. Enciklopedija iš pradžių turėjo 6000 prenumeratorių – kaip pažymi V. Biržiška, tai „žmonės, gauną neaukštą atlyginimą ar uždarbį“.

19 Leidėjo žodis. *Lietuvos albumas*. Kaunas, 1921, p. 289–290.

20 Biržiška, V. Asmenvardžiai (S, Sch, Sz) su trumpomis biografinėmis žiniomis „Lietuviškajai enciklopedijai“. LNB RS, f. 32-30, l. 136.

21 *Žymesnybių žodynas*. T. IV. N-S, LNB RS, f. 130-1462, l. 492-493.

II tomo įžangoje 1934 metais rašyta, kad „skeptikų, nepasitikinčių mūsų tautos pribrendimu šiam dideliame žygiui suprasti ir paremti, spėjimai pasirodė buvę nepagrįsti (...) leidėjai, visuomenė ir bendradarbiai jį gerai suprato ir parėmė, tuo įgalindami juos nesitenkinti 3–4 tomų leidiniu (...) Tikslingai ją pavadinę „Lietuviškąja enciklopedija“ ne tik stengėmės duoti kuo daugiau žinių apie Lietuvą ir lietuvius, bet ir iš viso enciklopedijos medžiagą tvarkyti mūsų reikalų atžvilgiu“ (p. V). Latviai tuo metu jau leido trečios enciklopedijos dešimtą tomą.

Tačiau į LE pakliuvo ne visi akademinio elito atstovai, pavyzdžiui, dr. Bylienė, VDU 1930 m. rugpjūčio mėnesį deleguota į Stokholmą kaip oficiali Lietuvos atstovė kartu su keturiomis kitomis daktarėmis: VDU klinikos vyresniąja asistente Aldona Birutavičiene, Ema Gilde-Ostachoviene, Sofija Kamberyte ir Agniete Ambraziejūte-Steponaitiene²². Iš jų tik A. Ambraziejūtė-Steponaitienės trumpa biograma yra išspausdinta LE.

Stasys Yla LKMA 50-mečio sukakties proga paskaitoje Niujorke pateikė veiklos apžvalgą, kur paminėjo neįgyvendintą akademijos užmojį išleisti Lietuvos kultūrininkų enciklopediją „Žymesnybių žodyno“ pavadinimu. Sumanymas rengti ŽŽ kilo prelatui A. Dambrauskui 1924 metais LKMA valdybos posėdyje, o redaktoriai pakaitomis buvo Juozas Tumas, Pranas Penkauskas ir Juozapas Eretas. Medžiaga pradėta rinkti 1927 metais ir iki 1939 metų tam reikalui išleista per 13 00 litų. Šiuo darbu buvo susidomėjusi LE ir vedė derybas medžiagą perimti. Darbas, mašinėle perrašyti 5 tomai, okupantui užėmus Lietuvą, liko neatspaustas. Tačiau buvo išleistas stambus A. Jakšto veikalas „Užgesę žiburiai“, skirtas žymiųjų lietuvių ir nelietuvių kultūrininkų biografijoms²³.

Knygotyrininkė Audronė Glosienė teigia, kad LE – neeilinis mūsų knygos istorijos faktas jau tuo, kad ji yra pirmasis tokio tipo leidinys lietuvių kalba. Ji priėjo išvada, kad ŽŽ buvo paralelus, o ne alternatyvus leidinys – dubliavo LE²⁴. Priežastys, kodėl ŽŽ neišėjo, yra kelios – finansiniai keblumai, neaiški koncepcija ir paskirtis, todėl negalėjo nei konkuruoti su LE, nei jos papildyti, be to, LKMA neturėjo pakankamai pajėgų²⁵. Loretos Pakalniškienės duomenimis, 1934 metais jau buvo surinkta apie 2800 biografijų, visiems darbams išleista 121 400 litų, 1935 metais ŽŽ darbai buvo sustabdyti, nes Vyriausybė nebeskyrė lėšų, motyvuodama, kad jis iš dalies giminingas leidžiamai LE²⁶. Galima spėti, kad garsiai neišsakomas motyvas buvo ir tas, kad ŽŽ buvo LKMA rengiamas leidinys, o katalikiškosios „srovės“ padėtis tautininkų valdymo metu buvo „apgultas tvirtovės“ – žlugo iniciatyva įkurti katalikišką universitetą, taip pat sunku buvo išsilaikyti VDU Teologijos-filosofijos fakultetui.

22 Prof. Tumčienė. Antrojo tarptautinio pediatrų kongreso įspūdžiai. *Medicina*. 1931, 3: 1.

23 [žiūrėta 2012 10 25]. <http://www.aidai.us/index.php?option=com_content&task=view&id=808&Itemid=123>.

24 Glosienė, A. „Lietuviškoji enciklopedija“ ir „Žymesnybių žodynas“: leidimo problemos. *Knygotyra*. 1993 (1994), 20: 61.

25 *Ibid*, p. 70.

26 Pakalniškienė, L. „Žymesnybių žodyno“ pėdsakai. *Tarp knygy.* 2009, liepa-rugpjūtis, 7/8: 15–16.

Adomas Dambrauskas-Jakštas Unei Babickaitei-Graičiūnienėi rašė, kad „Žymesnybių žodynas“ seniai būtų „gatavas“, bet „Dabar tame žodyne mums dažnai atsitinka patirti štai kas; sužinoję apie tą ar kitą Lietuvos „žymesnybę“ rašom joms: „būkit gerutės mums pranešti pluoštą žinių apie save mūsų žodynui“²⁷. Į tai dažnai negaunam jokio atsakymo. Rašom antru atveju. Į tai gaunam paaiškinimą, kad jų kuklumas neleidžia apie save rašyti. Rašom iš naujo, kad mes nemanom kėsintis ant jų kuklumo, nereikalaujam, kad jie save į padanges keltų, kad panegirikas rašytų, bet kad suteiktų vien trumpą informaciją apie savo gyvenimą ir veikimą. Neretai ir tie paaiškinimai nueina niekais, nes reikiamų informacijų nesulaukiam. Tenka pačiai redakcijai tų žinių rinktis. Ji tai ir daro, kai tenka rašyti apie mirusias „žymesnybes“. Gyvosios galėtų nemaž mums palengvinti tą darbą, bet nenori. Tačiau to nežiūrėdami jau turim susirinkę apie 4000 trumpų biografijelių“²⁸.

ŽŽ tikrinimo komisijai (Zenonui Ivinskiui, Juozui Girniui ir Antanui Saliui) skirtame redakcijos sekretoriaus Balio Laukaičio pranešime pažymima, kad 1924 metais norėta žodyną pavadinti „Lietuvių biografijomis“, tačiau 1927 m. lapkričio 6 d. LKMA valdybos posėdyje nutarta pavadinti „Lietuvos žymesnybių biografijomis“, į veikalą numatyta įtraukti „visus kuo nors pasižymėjusius be skirtumų tautų, konfesijų, politinių pažiūrų“²⁹. Ten pat rašoma, kad „žymesnybės sąvoką galima imti siaurai, t. y. žymesnybėmis laikyti tik pačius didžiuosius rašytojus, menininkus, veikėjus ir t. t. Bet kadangi mūsų tauta nedidelė ir teturi nedaug pasaulinio masto žmonių, tai ir tokių didelių žymesnybių bus, palyginti, nedaug. (...) Tačiau šalia pačių didžiųjų mūsų tautos veikėjų yra ir mažiau žymių žmonių, kurie vis dėlto yra mūsų tautai nusipelnę. O tokių vidutinio masto žymesnybių ir yra daugiausia. – Gyvenimą kuria ne vienas ir ne keli asmenys, bet ištisa organiška darbininkų grupė“. 1927 metais ŽŽ redaktoriumi išrinktas kanauninkas Juozas Tumas, 1929 m. sausį – kanauninkas Pranas Penkauskas, 1931 m. sausio 21 d. – Juozas Eretas, kuris sekretoriumi pasikvietė Aleksį Didžpetrį, dirbusį iki 1933 m. vasaros, spalio 1 d. jį pakeitė Balys Laukaitis. Žymesnių Lietuvos kariškių biografijas pateikė pulkininkas Jonas Laurinaitis, duomenų apie žydų veikėjus – Chackelis Lemchenas, iš JAV duomenis siuntė Jurgis Draugelis.

Kaip vykdavo „žymesnybių“ atranka, įspūdį galima susidaryti ir iš redaktorių pastabų parašėse. Prie žydų poetės, vertėjos Saros Aizinaitės (g. 1911 m. Ramygaloje), kuri į žydų kalbą išvertė ir „Idišė Štíme“ išspausdino Vinco Krėvės „Sutemų pasakas“, verčia Antano Vienuolio „Paskenduolė“, ŽŽ redaktoriaus A.K. (nepavyko identifikuoti – V.S.) parašyta: „Iš viso studijuojančius un-te žmones vargu ar verta žodynan dėti – jie dar tik darosi „žymesnybėmis.“³⁰ Prie Marko Antokolskio biografijos para-

27 A. Jakšto-Dambrausko laiškas U. Babickaitei-Graičiūnienėi, Kaunas-Paryžius, 1933-03-04. LNB RS, f. 12-156, l. 4.

28 *Ibid.*, l. 4.

29 Pranešimas „Žymesnybių žodyno“ Tikrinimo komisijai. 1934. LNB RS, l. 29-1620, l. 1.

30 *Žymesnybių žodynas*. T. I. LNB RS, f. 130-1460, l. 49.

šyta: „galima be jo apsieiti, nes Lietuvai, išskyrus joje gimimą, nieko nenusipelnė“³¹. Anot B. Laukaičio, svarbiausias atrankos į ŽŪZ kriterijus buvo tautiškumas³².

4. Reputacinio elito tyrimo šaltiniai sovietmečiu

Rengiant „Lietuviškąją tarybinę enciklopediją“ (LTE), 1979 metų pradžioje vyko Vyriausiosios enciklopedijų redakcijos Mokslinės redakcinės tarybos posėdis, kuriame svarstyti ir „žymiųjų“ veikėjų atrankos principai. Robertas Žiugžda akcentavo atrankos ideologinius trūkumus: „(...) ar čia nėra sudėtas pilnas rašytojų sąjungos narių sąrašas. Daug jų. Literatūros, meno pavardžių daug, o mokslo absoliučiai nėra. Leninas atvyko į Vilnių – nėra. Tarybų Sąjungos didvyrių – nėra. Melnikaitės nėra. Socialistinių darbo didvyrių nėra“³³. Romas Šarmaitis siūlė praplėsti atrankos kriterijus: „Enciklopedijoje skelbiamos žymių žmonių biografijos labai reikalingos. (...) Biografijų yra mažai paskelbtų. Jų reikėtų žymiai daugiau. Reikėtų skelbti ne tik akademikų, daktarų biografijas, bet ir perspektyvių mokslininkų–mokslių kandidatų, kurie po kelių metų irgi bus daktarai“³⁴. Jonas Zinkus pareiškė: „Visiškai atsiskak tarybinių mokslų kandidatų, o atskirais atvejais net ir kandidato laipsnio neturinčių tarybinių mokslo ir kultūros veikėjų aprašymo, sumenkintume Tarybų Lietuvos laimėjimus ir tuo pačiu dirbtinai išpūstume buržuazijos valdymo laikotarpio reikšmingumą. Anuometinis daktaras juk yra ne kas kita, kas dabartinis kandidatas (...) Sumažinome numatytų aprašyti reakcinių užsienio lietuvių veikėjų skaičių. Bet svarbiausius iš jų vis dėlto aprašome. Ypač tuos, kurie plačiai žinomi Lietuvoje, dažnai minimi mūsų literatūroje. Kai ką aprašome net iš tokių reakcinių veikėjų, kurie nebuvo aprašyti MLTE. Pvz.: I tome aprašytas visiems žinomas lietuvių tautos išdavikas Ambrazevičius. Atrinkdama biografijas, enciklopedijų redakcija vadovaujasi visų tarybinių enciklopedijų nuostatais, pagal kuriuos didžioji dalis enciklopedijoje aprašomų žmonių yra aprašomi už jų nuopelnus visuomeninėje, mokslinėje ir kultūrinėje veikloje. Tačiau tai nereiškia, kad enciklopedija yra savotiškas panteonas ar paminklas pažangiesiems praeities ar „garbės lenta“ pažangiesiems dabarties veikėjams. Būtiniais atvejais tarybinė enciklopedija privalo pateikti žinių ir apie reakcinius veikėjus, žinoma, su atitinkamu jų veiklos įvertinimu. (...) LTE nebus taip smulkiais atskirais straipsneliais aprašinėjamos reakcinių lietuvių emigrantų, hitlerininkų ir Vakarų imperialų talkininkų veikla, kaip ji buvo aprašinėjama MLTE“³⁵. Iš šių pasisakymų galima spręsti, kad į sovietines enciklopedijas pavykdavo įtraukti ir politiniam režimui nepalankių

31 Žymesnybių žodynas, *supra* note 30, p. 244.

32 Glosienė, A. „Lietuviškoji enciklopedija“ ir „Žymesnybių žodynas“, *supra* note 24, p. 69.

33 Vyriausiosios enciklopedijų redakcijos Mokslinės redakcinės tarybos posėdžio, įvykusio 1979 m. sausio 5 d. protokolas. LCVA, f. R-593, ap. 1, b. 36, l.

34 VER mokslinės redakcinės tarybos posėdžio, įvykusio 1976 m. gruodžio 16 d., protokolas. LCVA, f. R-593, ap. 1, l. 27.

35 J. Zinkaus pranešimas MRT posėdžiui, 1976 m. kovo 16 d. LCVA. f. R-593, ap. 1, b. 27, l. 49-53.

veikėjų biografijas, tačiau su atitinkamais „įvertinimais“. Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija (MLTE) buvo pirmoji pokarinė enciklopedija nerusiškose Sovietų sąjungos respublikose. Jai istorinių asmenų vardyną sudarinėjo redaktorius Vincas Martinkėnas. Vyriausiasis redaktorius buvo LSSR mokslų akademijos prezidentas Juozas Matulis. Istorikas Vytautas Merkys atsiminimuose minėjo, kad vyriausiasis istorijos skyriaus redaktorius Juozas Žiugžda negailestingai cenzūrodavo straipsnius, o kai kuriuos „buržuazinius“ veikėjus (pavyzdžiui, Lietuvos prezidentą Kazį Grinių) išvis išbraukdavo. Straipsnių autoriai išsireikalavo iš vyriausiojo enciklopedijos redaktoriaus kai kuriuos „pataisymus“ ir išcenzūravimus atitaisyti³⁶. Atrankoje į MLTE nuopelnai turėjo savo hierarchiją – pirmenybė buvo teikiama TSKP nariams, po to – „buržuazinių laikų pogrindžio komjaunuoliams“, TSRS ir Lietuvos TSR AT deputatams, apdovanotiesiems Lenino premija, Mokslų akademijos nariams, TSRS didvyriams, socialistinio darbo didvyriams, galiausiai – nusipelnusiems mokslo ir technikos veikėjams, nusipelnusiems gydytojams, mokytojams ir kt.³⁷

Atrankos į sovietines enciklopedijas kriterijai priklausė ne tik nuo nuopelnų sistemai, bet ir kokiai veiklos sričiai asmuo priklausė. Vilius Ivanauskas teigia, kad negamybinėje (švietimo, mokslo, kultūros) srityje dirbę vadovaujantieji kadrai ir kultūrininkai buvo labiausiai apribota nomenklatūros grupė. Sugebėję atitikti ideologinius kontrolierių lūkesčius, nacionalinę kultūrą administravę (ar produkavę) kultūrininkai, ypač „pripažinti autoritetai“, susilaukdavo viešo pripažinimo ir didelės valdžios paramos, tačiau idėjinio požiūriu turėjo gana siaurą valdžios lauką. Technokratai – gamybinėje srityje dirbę vadovaujantieji kadrai, buvo dinamiškiausia sovietinės nomenklatūros grupė³⁸. Ji sovietinėse enciklopedijose iš akademinio ar kultūrinio elito atstovų buvo reprezentuojama gausiausiai.

5. Reputacinio elito tyrimo šaltiniai Lietuvos Respublikoje nuo 1990 metų

Po 1990 metų nepriklausomos valstybės atkūrimo, Lietuvoje atsirado nauja enciklopedinių leidinių rūšis, kurios iki tol nebuvo, bet kuri Vakarų pasaulyje turėjo jau šimtmetinę tradiciją. Tai „Kas yra kas“ (*Who is Who*) biografinis žinynas. Pirmojo lietuviško leidinio parengėjas Vaclovas Paulauskas pratarinėje rašė, kad leidinio tikslas – supažindinti skaitytojus su asmenimis, užimančiais vadovaujančius postus Lietuvoje, tad kiekviename straipsnyje pirmiausia ir pasakoma, kokias pareigas eina aprašomasis asmuo – Aukščiausios Tarybos deputatai, Lietuvos Respublikos ministrai, departamentų generaliniai direktoriai, didžiausių politinių partijų ir visuome-

36 Merkys, V. *Atminties prošvaistės*. Vilnius: Versus aureus, 2009, p. 190.

37 *Metodiniai nurodymai „Mažosios lietuviškosios tarybinės enciklopedijos“ rengėjams*. Vilnius, 1963, p. 41, 43.

38 Ivanauskas, V. *Lietuviškoji nomenklatūra biurokratinėje sistemoje: tarp stagnacijos ir dinamikos 1970–1988 m.* Daktaro disertacijos santrauka. Klaipėda–Vilnius, 2008, p. 52.

ninių judėjimų lyderiai, stambiausių Lietuvoje veikiančių religinių bendruomenių dvasiniai vadovai. Iš viso beveik 200 personalijų. Tam tikra problema yra buvęs ar esamas priklausymas komunistų partijai³⁹. Taigi, atranka buvo gana ribota – beveik vien tik tuometinis politinis elitas.

Nuo 1995 metų bendrovei „Neolitas“ pradėjus leisti „Kas yra kas“ leidinius, pirmosios iš šių knygų įvade rengėjai rašė, kad tokių leidinių Lietuvai labai trūko, nes, skirtingai negu kituose enciklopediniuose leidiniuose, akcentuojamas dabarties momentas⁴⁰. „Kas yra kas“ leidiniai Vakarų pasaulio šalyse jau turėjo beveik šimto metų tradiciją. Jų tikslas – informuoti visuomenę apie iškiliausius, žymiausius ir daugiausiai pasiekusius valstybės žmones. Leidėjai, siekdami padaryti kuo mažiau klaidų atrankoje, stengėsi kiek įmanoma konsultuotis su kultūros, mokslo, verslo sričių, įmonių specialistais. Pasakytina, kad reputacinio elito atranka tapo labiau komercializuota. 2011 metais bankrutavus „Neolitui“ šio leidinio leidyba buvo nutrūkusi, nuo 2014 metų ją atnaujino uždaroji akcinė bendrovė „Leidybos studija“.

Išvados

Enciklopediniai leidiniai paprastai apima ir žymiausius žmones, kuriems statomi paminklai, jų vardais pavadinamos gatvės, jie apdovanojami ordinais ir premijomis, todėl galima enciklopedijas ir biografinius žinytus laikyti patogiausiais ir išsamiausiai reputacinio elito tyrimo šaltiniais. Pirmasis lietuviškosios nacionalinės enciklopedijos leidybos idėją pasiūlė Mečislovas Davainis-Silvestraitis jau 1907 metais. Pagrindiniai Lietuvos Respublikos reputacinio elito tyrimo 1918–1940 metais šaltiniai – 1933–1944 metais leistoji nacionalinė „Lietuviškoji enciklopedija“ bei rankraštyje likęs LKMA inicijuotas „Lietuvos žymesnybių žodynas“. Į „Žymesnybių žodyną“ numatyta įtraukti visus kuo nors pasižymėjusius be tautų, konfesijų, politinių pažiūrų skirtumų, tačiau atrenkant žymius žmones daugiausia buvo įtraukiami katalikai visuomenininkai, mokslininkai ir dvasininkai, taikomas „tautinis“ atrankos kriterijus. Į vėlesnio laikotarpio enciklopedijas iševijoje įtraukiama asmenų, kurie dar nebuvo pripažinti savo amžininkų, o jų darbų reikšmė įvertinta praėjus dešimtmečiams.

Atrankos į sovietines enciklopedijas kriterijai priklausė ne tik nuo nuopelnų sistemai, bet ir kokiai veiktos sričiai asmuo priklausė. „Technokratams“ ir komunistų partijos veikėjams buvo rodomas didesnis dėmesys negu „kultūrininkams“, be to, enciklopedijų pobūdis ribojo to laikotarpio reputacinio elito biografijų skaičių, nes reikėjo įtraukti ir apibūdinti ir žymiausius „buržuazinius“ veikėjus.

Atkūrus nepriklausomybę 1990 metais pasirodė pirmieji biografinio žinyto „Kas yra kas“ leidiniai, skirti dabarties reputaciniam elitui reprezentuoti. Jo atranka įgavo daugiau komercinį pobūdį.

39 *Kas yra kas Lietuvoje. Dabartinių politikos ir visuomenės veikėjų biografinis žinytas*. Vilnius: Politika, 1990.

40 Įvadas. *Kas yra kas Lietuvoje 95/96*. Kaunas: Neolitas, 1995, p. 5–6.

Literatūra

- Bourdieu, P. L'illusion biographique. *Actes de la recherche en sciences sociales*. 1986, Nr. 62/3.
- Braudy, L. *The Frenzy of Renown. Fame and its History*. New York, Oxford, 1986.
- Čepaitienė, R. Nacionalinis miestas (III) [interaktyvus]. [žiūrėta 2014-02-10]. <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-01-23-rasa-cepaitiene-nacionalinis-miestas/94144/print>>.
- Glosienė, A. „Lietuviškoji enciklopedija“ ir „Žymesnybių žodynas“: leidimo problemos. *Knygotyra*. 1993 (1994), 20.
- Ivanauskas, V. *Lietuviškoji nomenklatūra biurokratinėje sistemoje: tarp stagnacijos ir dinamikos 1970–1988 m.* Daktaro disertacijos santrauka. Klaipėda-Vilnius, 2008.
- Karady, V. Educated Elites in Pre-Socialist Hungary – 1867–1948. Issues, Approaches, Sources and Some Preliminary Results of an Overall Survey. *Historical Social Research*. 2008, Vol. 33, Issue 2.
- Masiulis, K.; Sudnickas T. *Elitas ir lyderystė*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008, p. 20.
- Matonytė, I. *Posovietinio elito labirintai*. Vilnius: Knygiai, 2001.
- Merkys, V. *Atminties prošvaistės*. Vilnius: Versus aureus, 2009.
- Metodiniai nurodymai „Mažosios lietuviškosios tarybinės enciklopedijos“ rengėjams*. Vilnius, 1963.
- Pakalniškienė, L. „Žymesnybių žodyno“ pėdsakais. *Tarp knygų*. 2009, liepa-rugpjūtis, 7/8.
- Research Methods for Elite Studies*, edited by George Moyses and Margaret Wagstaffe. Department of Government, University of Manchester, London, Allen, Boston-Sydney-Wellington.
- Urbanavičienė, E. Projektas „Iškiliausi tarpukario kauniečiai“. *Kauno istorijos metraštis*. T. 12. Kaunas: VDU leidykla, 2012.
- Varga, M. Dictionaries of National Biography. *Atlas of European Historiography. The Making of a Profession 1800–2005*, ed. I. Porciani, L. Raphael, Palgrave Macmillan, 2010.

THE SOURCES OF LITHUANIAN REPUTATIONAL ELITE STUDIES

Valdas Selenis

Lithuanian Culture Research Institute, Lithuania

Summary. *Reputational elite in this article is considered to be not only the most famous, authoritative, “the most meritorious men of the state and nation”, the most influential “famous people” (Men of Fame) in the society, awarded in prizes, medals and other evaluational attributes, but every person who has entered the encyclopaedias and “who is who” type of publications. In Western Europe, from the beginning of the twentieth century biographical reference books became a “canonization” form of the*

most prominent national and state actors in emerging “small” nations, as well as a sign of modern nationalism in the era.

The main source of research of Lithuanian state reputational elite in the 1930s is Lietuviškoji enciklopedija, which is the best and only Lithuanian encyclopaedia from inter-war period. The idea for it was first introduced in 1907, but it was realized only in 1931. This encyclopaedia contains fragmentary and some vast and informative biographical articles. Unfortunately, because of the Soviet and Nazi occupations, this encyclopaedia was not finished (10th volume had only reached letter L). Both sources from this period, Lithuanian Encyclopaedia and unpublished Dictionary of Celebrities, intended to include “all distinguished people, without any distinction of nationality, religion, political views”, but in fact, Lithuanian ethnical and Catholic confessional criterions of selection dominated.

Selection of “prominent people” in Soviet encyclopaedias depended not only on ideological background, but also on profession. Technocrats had much more advantageous positions than “cultural workers”.

After re-establishment of the independence of the Lithuanian Republic in 1990, the very first “who is who” biographical dictionaries were released. These publications are a source of modern Lithuanian reputational elite research, which possibly would begin in future.

Keywords: *reputational elite, encyclopaedias, biographical dictionaries.*

Valdas Selenis, Lietuvos kultūros tyrimų instituto vyresnysis mokslinis darbuotojas. Mokslinių tyrimų kryptys: XIX–XX a. Lietuvos kultūros istorija, biografistika.

Valdas Selenis, Lithuanian Culture Research Institute, senior scholar. Research interests: Lithuanian cultural history in 19th–20th centuries, biographies.